

Bakalářská práce

2017

Květa Brožová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Výchova dětí ke čtenářství na základní škole

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Autor práce: Květa Brožová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 4.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

5. března 2017

.....
Květa Brožová

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Vítu Erbanovi, Ph.D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ.....	7
2. VLIVY PŮSOBÍCÍ NA DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ.....	12
2.1 Rodina.....	12
2.3 Škola.....	13
2.3 Knihovny.....	15
3. KNIHA VERSUS MÉDIA.....	17
3.1 Televize.....	18
3.2 Počítače.....	18
3.3 Počítačové hry.....	19
4. BIBLIOPEDAGOGIKA A BIBLIOPSYCHOLOGIE.....	20
4.1 Bibliopedagogika.....	20
4.2 Bibliopsychologie.....	22
5. PODPORA ČTENÁŘSTVÍ.....	25
5.1 Noc s Andersenem.....	25
5.2 Rosteme s knihou.....	26
5.3 Celé Česko čte dětem.....	27
5.4 Mezinárodní den dětské knihy.....	27
5.5 Už jsem čtenář - Knižka pro prvňáčka.....	28
5.6 Týden knihoven.....	28
5.7 Kde končí svět.....	29
6. JAK ČTOU ČESKÉ DĚTI – VÝZKUMY.....	30
6.1 PISA 2015.....	30
6.2 PIRLS.....	31
ZÁVĚR.....	33
SEZNAM LITERATURY.....	36
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	37

ÚVOD

Téma čtenářství dětí jsem si vybrala z několika důvodů. Nejdůležitějším bylo mé osobní zaujetí tímto tématem. Knihy, i když jsou to věci dnes již běžné, jsou nedílnou součástí každodenního života běžného člověka. Považujeme je za něco, co je obyčejné a může se lehce nahradit, ale zároveň jsou pro nás něčím, co uchovává naše myšlenky, vzpomínky, rozvíjí naši fantazii. Většina lidí si neuvědomuje, jak jsou knihy pro ně vlastně důležité. „*Lze říci, že písmo a písemnictví jsou největšími lidskými vynálezy vůbec.*“¹ Toto byl jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla psát tuto práci.

Už v minulosti naši předkové věděli, že pomocí psaného textu mohou ovládat celé národy. V dobách, kdy většina lidí číst nemohla, protože se to neměla jak naučit, byli lidé závislí na těch, kteří to uměli. Jediný způsob, jak zjistit obsah psaného textu, bylo požádat někoho, aby jim to přečetl. Většinou šlo o církevní představitele či výše postavené členy společnosti. Ti si pak text mohli upravit dle vlastního uvážení a nikdo o tom nevěděl. Tímto způsobem mohli ovládat lidi a ti za nimi šli, protože věřili, že je to správné. Když se však vzdělání dostalo mezi většinovou část společnosti, mohly se knihy stát nežádoucí, dokonce i nebezpečné. Stále častěji se objevovala cenzura textu, některé knihy byly zakázané a jejich vlastnictví se stalo nebezpečným. Tyto časy se zdají být minulostí a v dnešní době bezpředmětné. Proč se zabývat knihou, když větší nebezpečí představuje internet? Zprávy i ideje se rychleji rozšíří po internetu, než tištěnou knihou. Lidé začali zapomínat, že knihy vždy nebyly prostředkem k získávání informací a vzdělání, způsobem rekreace, ale převážně důležitou součástí naší historie.

Dalším, stejně důležitým, důvodem pro výběr této práce, bylo překvapivé zjištění při vykonávání mé praxe. Učitelé na školách pomalu přestávají věnovat patřičnou pozornost čtenářství dětí. Žáci základních škol přestávají číst povinné texty a zaměřují se na lehkou literaturu, která se v některých případech ani literaturou nazvat nedá. Často jsou to pouze obrázky doplněné stručným textem. Učitel je rád, že žák něco přečetl a je mu v podstatě jedno, co to bylo. Upouští se od seznamu povinné literatury. Je tomu však dobře? Kdo má největší zásluhu na výběru literatury u dětí? Je to škola nebo rodina? Má škola nějakou možnost ovlivnit čtenářství u dětí a mládeže? Kdo všechno může ovlivnit dítě při výběru literatury? Co lze považovat za kvalitní literaturu? Je návštěva knihovny opravdu tak přínosná?

¹ KOSTEČKA, J. *Do světa literatury jinak*, s. 23.

Touto prací bych ráda poukázala na to, že čtenářství je velmi důležitou součástí našeho života a přesto mu nevěnujeme dostatečnou pozornost. Ráda bych představila problematiku spojenou s dětským čtenářstvím a způsoby jeho podpory.

Chápu, že toto téma je rozsáhlé a můžeme na něj, stejně jako na výzkum čtenářství, pohlížet z několika úhlů, ale ráda bych poskytla obecný přehled, především o podnětech ovlivňujících čtenářství, jeho významu a podpoře.

První kapitola stručně shrnuje co je dětské čtenářství a proč je vlastně důležité a potřebné pro každodenní život běžného člověka. Druhá kapitola se věnuje třem nejdůležitějším podnětům, které ovlivňují a formují dětské čtenářství. Třetí kapitola pak představí několik moderní způsobů trávení volného času, které vytlačují čtení ze života lidí a nahrazují ho, pro ně, záživnějšími prvky. Ve čtvrté kapitole pak můžeme nalézt propojení s jinými obory, v tomto případě s pedagogikou a psychologií. Tato kapitola poskytne náhled do historie i přiblíží problematiku současnosti. Čtenářství dětí nikdy nebylo záležitostí pouze školy nebo rodiny, jedná se o problém, který se musí řešit včas a hlavně za pomoci všech dostupných prostředků. O tom informuje pátá kapitola. Nabízí přehled těch nejznámějších akcí na podporu dětského čtenářství. Šestá kapitola pak stručně představí dva nejrozsáhlejší výzkumy dětského čtenářství.

Cílem této práce je nabídnout ucelený přehled problematiky čtenářství u dětí a mládeže a případné řešení některých problémů.

Z důvodu, že velká část knih o čtenářství se věnuje výzkumu a většina informací se v ostatních publikacích opakuje, čerpám převážně z několika knih Lidmily Vášové a Kateřiny Homolové, které se zabývají převážně problematikou čtenářství.

1. DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

Když chceme mluvit o čtenářství, musíme začít u pojmu „volný čas“. Břetislav Hofbauer definuje volný čas jako: „(...) čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život“², nebo ho také charakterizuje jako: „činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení“³. V knize *České děti jako čtenáři* je volný čas popsán podobně: „(...) slouží k odpočinku, ke znovunabytí energie, k zábavě, ale také třeba k nicnedělání (...).“⁴ V souvislosti se čtenářstvím nám bude stačit, když si volný čas definujeme jako čas odpočinku, zábavy a hlavně dobrovolného výběru aktivit – máme volno od povinností.

Čtení je pouze jedním ze způsobů trávení volného času, avšak poslední dobou má velmi silnou konkurenci v podobě televize, počítačů, mobilních telefonů atd. Knih pro děti (i knih obecně) vychází čím dál více, jsou větší možnosti výběru a knihy se staly též dostupnější, ale zájem dětí o ně je čím dál nižší. Důvodem může být i to, že pro děti je záživnější vidět pohybující obraz v televizi za přítomnosti zvuku, než si číst. Časté tvrzení, že děti vůbec nečtou, není však pravda. Děti se zaměřují na časopisy, učební texty, chatují na internetu atd., toto však nelze za čtení označit.⁵

Čtenářství dětí bylo velmi dlouho považováno za problém, který mají řešit pouze specialisté (učitelé, knihovníci, psychologové apod.). Je to však pravda? A co vůbec znamená pojem „čtenářství“? Pro nás nejpříjemnější bude definice, kterou ve své knize používá Květuše Lepilová: „Čtenářství – pojem, který se používá zejména v souvislosti s dětskou populací, plánovitě a cílené rozvíjení četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí. Rozvíjení, které je často doprovázeno kampaněmi, organizovanými různými institucemi nebo přímo školou.“⁶

Dítě se s četbou setkává od narození - může naslouchat mluvenému slovu či vnímat text očima (sledování televize, poslouchání namluvených knih, prohlížení knížky souběžně s tím, jak mu někdo předčítá text apod.). Prvním materiálem, na kterém získává představu o významu slov, jsou knížky ve formě hraček, lepopřelá,

² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

³ Tamtéž, s. 13.

⁴ PRÁZOVÁ, I. – HOMOLOVÁ K. – LANDOVÁ H. – RICHTER V. *České děti jako čtenáři*, s. 51.

⁵ Srov. LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 4-8.

⁶ Tamtéž, s. 125.

omalovánky, ilustrované či fotografické knihy apod. „*Dvanáctiměsíční dítě se začíná zajímat o obrázky.*“⁷ Obrázky jsou první písmena, která dítě zná. Až mnohem později dokáže k obrázku přiřadit psané slovo.

Dítě již od narození získává a upevňuje své čtenářské návyky – „*(...) způsob, jak čtenář zachází s knihou, jak ji získává, čte apod.*“⁸. Z toho vyplývá, že základy čtenářské kultury vznikají již v dětství a nenahraditelnou roli hrají rodiče a domácí prostředí.

Četba se řadí mezi základní potřeby moderního člověka, protože obohacuje jeho život o specifické a jinou činností plně nenahraditelné aspekty. Nejedná se o vrozenou činnost, nýbrž o činnost formovanou mnoha vlivy. Z hlediska formování budoucího čtenáře je možno počáteční etapu dětského čtenářství považovat za hlavní. Vztah dítěte ke knize je tu vstřícný, snadno ovlivnitelný a nepříliš komplikovaný, dítě je ještě otevřeno všem vnějším podnětům a je ochotné vše vyzkoušet. Velkou autoritu představuje, nebo by představovat měla, také škola a s ní i knihovna, jejímž hlavním posláním je zprostředkování knih veřejnosti.

Jsou zde však také vlivy, které potlačují zájem současné generace o knihy. Je zde velká konkurence s moderní technikou (televize, počítače, mobilní telefony apod.). Dnešní moderní (uspěchaná) doba způsobuje, že je stále více dětí seznamováno v dětství častěji s televizí či s počítačem a zapomíná se na čtení dětem před spaním. „*Někdy se rodiče podivují: Ani nevím, na co se dívá, když nejsem doma, na kontrolu mám mobil.*“⁹ Ladislava Lederbuchová ve své knize uvádí podobný postřeh: „*Známe jako učitelé (a rodiče) čtenářství žáků, kteří již tzv. umějí číst? Nejsme předčasně uspokojeni tím, že dítě zvládne dešifrovat písemné záznamy? Vždyť to je jen základní podlaží pro budování čtenářské kultury (...).*“¹⁰

Špatný výběr literatury má však stejný efekt jako literatura žádná (stejně špatný vliv může mít i nevhodný výběr filmu či nevědomost o tom, na co se dítě dívá a co poslouchá). Když se rodiče či škola spokojí pouze s tím, že dítě čte a nezajímají se o to, co čte, dělají stejnou chybu, jako kdyby četbu úplně vynechali. V době přemíry informací je důležité vybírat jen ty správné, ověřené. Stejně by to mělo být i u výběru literatury. Hodnotit knihu podle ceny, počtu stran, ilustrací či velikostí písmen není to nejlepší řešení. Je důležité oddělovat kvalitu od kvantity.

⁷ Čtením ke vzdělání, s. 7.

⁸ HOMOLOVÁ, K. *Dětský a dospívající čtenář*, s. 31.

⁹ LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 42.

¹⁰ LEDERBUCHOVÁ, L. *Dítě a kniha*, s. 19.

A přitom četba má v životě člověka nezanedbatelnou úlohu. „*Zda děti čtou a co čtou, má významný vliv na řadu dalších oblastí života dítěte, a to jak ve vzdělání, tak v životním stylu i budoucích profesních a životních vyhlídkách.*“¹¹ Dítě, které je zvyklé hodně číst, nemá později ve škole i svém budoucím pracovním nasazení problémy s vyhledáváním informací, posuzováním důležitosti textu či se samotným vytvářením textu nového. Má větší slovní zásobu a umí slova vhodněji použít.

Když už mluvíme o tom, jak velký význam má vzdělání (a s ním související četba) v životě člověka, měli bychom se zmínit také o jeho dostupnosti. Ne každý má možnost a prostředky k tomu, aby vystudoval. V knize *Současnost literatury pro děti a mládež* uvedl Václav Mertin toto: „*(...), usilujeme o maximální vzdělání pro všechny, tedy i o rovné vzdělávací příležitosti pro každé dítě bez ohledu na pohlaví, barvu pleti, sociální původ, vytváříme vhodné příležitosti pro jedince s rozmanitým zdravotním postižením. (...) Snažíme se tedy vytvořit takové podmínky, abychom zpřístupnili vzdělání opravdu všem po celou dobu života v maximální míře. Ve skutečnosti však některé omezující podmínky opomíjíme, například vzdělání rodičů souvisí s úrovní vzdělání dětí. U nás jen velmi malé procento dětí z dělnických rodin dosahuje vysokoškolského vzdělání (...).*“¹²

Četba hraje i sociální roli, ať již v utváření různých vztahů či v komunikaci. Výborným příkladem zde mohou posloužit knihy *Pán prstenu*, *Hobit*, *Harry Potter*, sága *Stmívání* a jiné knihy, které se staly významným módním prvkem ovládajícím komunikaci dětí v oblasti četby. Tyto módní prvky pak udávají směr ve výběru literatury celým generacím (nejsou záležitostí jedné věkové či sociální skupiny).

Četba může být také jedním z faktorů, které vytváří rozdíly uvnitř jednotlivých skupin. Může určovat, kdo se s kým baví, stýká, kamarádí a kdo kam patří, nebo naopak s kým je lepší nenavazovat žádný kontakt. Čtení je zábava, věnují se mu a chtějí proto svou zkušenost sdílet se svými kamarády, sourozenci, rodiči i prarodiči. Pokud má dítě možnost sdílet své požitky z četby se svými vrstevníky, pak je také více sociálně motivováno k další četbě. Má další důvod zaměřit svou pozornost na knihu.

Četba nabízí svému čtenáři, mimo jiné, i možnost zprostředkovaně prožívat životní situace a osudy jiných lidí. Mohou s nimi soucítit, sympatizovat, představovat sebe sama na jejich místě, nesouhlasit s jejich jednáním, milovat je i nenávidět. Mohou si z nich vzít ponaučení, převzít jejich náhled na svět, mohou najít v příbězích

¹¹ GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

¹² *Současnost literatury pro děti a mládež: Liberec 25. - 26. března 2009*, s. 9.

neznámých lidí klid, který jim v reálném světě chybí. Dnešní školáci však často dávají přednost něčemu jinému: „(...) mají širokou, nesoustavnou a pomíjivou škálu poznatků z hypertextů internetu, takže dnes ponocují u něho nebo u televize a schopnost tvořivé fantazie hledají u nich. Není třeba představovat si truhlici, uniformu šerifa, mušketýra, oděv kovboje, zcela reálně je předloží akční filmy, detektivní a kriminální příběhy, horory, orientální bojová umění i mnohé kreslené filmy.“¹³ Kladné významy dětského čtenářství:

- „Dítě motivované kamarády, spolužáky, kteří čtou knihy, má větší šanci nalézt vztah ke knize.
- Čtení má sociálně selektivní vliv.
- Pokud jsou pro dítě knihy snadno dostupné – přítomné v domácnosti – dítě má větší šanci začlenit čtení mezi své zájmy.
- Čtení se v mimoškolním čase prosazuje v kontextu vzdělávacích, kreativních a komunikačních aktivit, a to jak v rodině, tak ve vrstevnických skupinách.
- Pokud má dítě hlouběji strukturovaný volný čas, naplněný vzdělávacími, kreativními a cílenými volnočasovými aktivitami, spoluprací při péči o domácnost a vzájemnou komunikací v rodině, pak je pravděpodobnější, že se i čtení knihy stane jeho oblíbenou pravidelnou aktivitou a zájmem.
- Dítě, které rádo a často čte, umí také v knize vyhledávat informace, které jsou užitečné, vnímá knihu jako primární zdroj informací.“¹⁴

Četba však může mít i opačný vliv. Dítě, které neustále jen čte, se může distancovat z kolektivu, může se až příliš vžít do fiktivního světa až přestane vnímat rozdíly mezi realitou a fikcí. Tento problém však nelze spojovat pouze s četbou. Stejný, a v některých případech i mnohem horší, vliv může mít sledování televize, hraní počítačových her apod.

Právě počítačové hry, v poslední době nejvíce, přebraly pomyslnou štafetu v oblíbených aktivitách, které děti provozují ve svém volném čase. Počítačové hry jim nabízejí podobné možnosti jako četba. Nejenom že se dítě může díky nim začlenit do kolektivu a bude si mít s ostatními o čem povídat, ale zároveň má možnost rozvíjet svou fantazii (ovšem jen v možnostech hry). Největší výhodou je vytvoření iluze skutečného

¹³ LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 53.

¹⁴ GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

prostředí. Hráči mají pocit, jako by byli součástí děje. Na rozdíl od knihy mohou svou vytvořenou fantazii vidět na obrazovkách svých počítačů.

2. VLIVY PŮSOBÍCÍ NA DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

2.1 Rodina

Rodinné zázemí je nejdůležitější z faktorů, které ovlivňují čtenářské návyky u dětí a určují jejich další rozvoj v této oblasti. Rodina vytváří čtenářský základ dítěte (pokud má alespoň jeden její člen vlastní čtenářské návyky) a je schopna využít všech dostupných prostředků k tomu, jak dítě ke knize a četbě všeobecně nenásilně přivést.¹⁵ „Psychologové vyzdvihují skutečnost, že děti z rodin, kde jsou knihy přirozenou součástí domácího prostředí, se budou v mnoha ohledech vyvíjet pravděpodobně poněkud snáze, než jejich vrstevníci z rodin, kde knihy chybí.“¹⁶

Protipólem rodin, které věnují svůj čas čtení, respektive čtení dětem, a jejich zábavě, je prostředí rodin, jejichž život a čas ovládají moderní způsoby trávení volného času (televize, počítač). Regulace sledování televize ve prospěch jiných aktivit, nabízí prostor k rozvoji čtenářských schopností dítěte a může mít vliv i na jeho chování a školní výsledky.¹⁷

Ke čtení se však také obrací děti z rodin, které se nedají nazvat „idylickými“. Četbu používají jako únik od reality, nabízí jim chvíli klidu v chaosu života. Není to obvyklý způsob, jak si vytvořit čtenářský návyk a určitě ne ideální, ale pro ty, kteří nechtějí věnovat svůj volný čas jiným, v těchto případech obvyklým, aktivitám (kouření, chození za školu, drogy, nezávazný životní styl, noční potulování) je to určitě lepší způsob trávení jejich volného času.

Z hlediska čtenářství dětí je produktivnější ta rodina, která dokáže spíše vstoupit do světa dětí, než jim vnucovat vlastní perspektivu. V kterých rodinách má dítě větší šanci na vytvoření vztahu ke knize a čtení?

- „Rodiny s čtenářským zázemím – kde čtou rodiče, čtou si s dětmi a komunikují s nimi o knihách.
- Rodiny s otevřeným přístupem k dítěti a jeho zájmům – věnují se volnému času dětí, motivují je k aktivitě a k vzájemné spolupráci i zábavě v rámci rodiny.
- Rodiny s větším vzdělanostním kapitálem.

¹⁵ Srov. GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

¹⁶ *Současnost literatury pro děti a mládež: Liberec 25. - 26. března 2009*, s. 67.

¹⁷ Srov. GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

- *Rodiny s vyšším příjmovým zajištěním*
- *Rodiny s vyšším pracovním profesním postavením rodičů.* ¹⁸

Před nástupem do školy jsou rodiče pro své děti jedinými vzory, které mohou napodobovat. Z tohoto důvodu je samozřejmé, že jsou to rodiče, kdo má zásadní vliv na výběr literatury, a čtení celkově, svých dětí. Zde můžeme narazit hned na několik problémů. Jedním je, již zmiňovaná, uspěchaná doba. Rodiče nejsou schopni udělat si chvilku času na předčítání svým dětem, a když už si ho udělají, tak nemají kdy přečíst si něco vlastního. Nestačí totiž, aby jeden z rodičů četl dítěti (například před spaním), dítě musí vidět své rodiče, jak si v klidu sednou a začnou se do knihy. Tady narážíme na druhý problém. Je dokázáno, že ženy čtou více než muži. „(...) muži se řadí mezi nečtenáře dvojnásobně častěji (23 %) než ženy (12 %).“¹⁹ Tyto údaje často navádí ke stereotypnímu myšlení, že ženy/matky mají vést své děti ke čtení a mají jim také číst před spaním. Čtení není mužská/otcovská povinnost. V tomto případě se ale dostáváme do „začarovaného kruhu“. Většinou dívky napodobují své matky a chlapci zase své otce. Když ale chlapci nevidí, že by jejich otec vzal knihu a četl si, nemají důvod, aby to udělali sami. Tento problém začala řešit *Liga otevřených mužů* (LOM) ve spolupráci se *Svazem knihovníků a informačních pracovníků* (SKIP). Společně zahájili kampaň na podporu čtení *Tátové čtou dětem*. „*Chceme povzbudit otce, aby byli ve čtení dětem aktivnější, mohou tak pozitivně ovlivnit rodinné vztahy, ale i čtenářské návyky a školní výsledky svých potomků.*“²⁰ Je zarážející, jak často nechávají muži povinnost vzdělávat své potomky na ženách. „*Denně čte dětem v 1. – 3. třídě ZŠ kolem 22 % matek a pouze 9 % otců.*“²¹

2.3 Škola

Z hlediska čtení by škola měla zhodnocovat a doplňovat to, co rodina vytvořila. Pokud se rodina v této oblasti neangažovala, nebo bylo čtenářské zázemí pro dítě nedostatečné, zbývá rozhodující úloha především na škole. Když se rodina o čtenářské zázemí dítěte postarala, škola pak již jen tento vklad zhodnocuje a zvyšuje. Nabízí dítěti

¹⁸ GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

¹⁹ TRÁVNÍČEK, J. *Čteme?*, s. 57.

²⁰ *Proti šedi* [online].

²¹ Tamtéž.

všeobecný přehled, pomáhá mu rozvinout jeho čtenářské dovednosti a pomáhá mu ve výběru jeho čtenářského zaměření. Vliv školy na čtenářství dětí je však, ve srovnání s rodinou, přibližně třetinový.

Kladný vztah dítěte ke čtenářství má pozitivní vliv na jeho vztah ke škole, k výuce, na známky i na jeho začlenění do kolektivu. Škola však není dostatečně schopna z této výhody těžit. Je více zaměřena na jednosměrný proces výuky než na komunikaci a spolupráci s žáky. Základní škola má široký prostor pro práci se školní četbou, ale moc často tuto možnost nevyužívá.

Čím dál častěji se stává, že škola dětem četbu spíše znepríjemní, než aby jim jí přiblížila. Ve snaze nabídnout dětem všeobecný přehled, zapadají učitelé stále hlouběji do stereotypů. Seznamy školní povinné četby jsou neměnné, vybraná literatura je pro daný ročník příliš těžká (k pochopení i ke čtení) a nevyhovující, rodiče dětem nepomohou, protože měli dříve stejné problémy. Mladý člověk chce především to, aby ho vyučování bavilo a důvod, proč by se měl učit. „*Proč to máme číst, když nám to nic neříká? K čemu se pídít po tom, „co tím chtěl básník říci“, když na text může být tolik různých názorů? Nač rozebírat odborně metafory a rýmy, když báseň vnímáme citem?*“²²

Dalším problémem jsou samotné knihy, které seznam obsahuje. Není v možnostech školní či městské knihovny mít odpovídající počet výtisků titulů, které mají děti za úkol přečíst. Nedostatek titulů navádí děti k tomu, aby knihu nepřečetly, ale její obsah si zjistily jinak. V tuto chvíli sama škola nedává dětem jinou možnost, než podvádět. Děti si opiší obsah od spolužáka, podívají se na film apod. Učitelé se poté nemohou divit, že děti mají špatné informace či zkreslený náhled na obsah knihy. Hlavní postřehy k působení školy na dětské čtenářství:

- „škola má k dispozici aktivní prostředky, kterými může zvyšovat a zlepšovat čtenářské návyky dětí i překonávat silné nerovnosti v rodinném původu dětí pokud jde o jejich dopady na čtenářství,
- úkolování dětí v oblasti četby vede úspěšně ke zlepšování čtenářských návyků,
- zafixování a kapitalizace dětského čtenářství pro dítě i výuku vyžaduje písemnou či ústní reflexi četby dětí ve škole ve formě komunikace a dialogu, nikoli zkoušení,

²² KOSTEČKA, J. *Do světa literatury jinak*, s. 5.

- *prostřednictvím četby škola přímo „vtahuje“ do výuky rozdílnost v sociálním původu dětí, více se u nás daří zhodnocení dětí z nadprůměrně čtenářsky „vybavených“ rodin než dětí zatížených čtenářským deficitem v rodině, v současnosti škola nerovnosti v sociálním původu spíše reprodukuje a posiluje, než tlumí,*
- *čtvrtina dětí je ze strany školy v péči o čtenářství zanedbávána a škola neplní v této oblasti vzdělávání ani jinak běžný standard,*
- *z vedení dětí k četbě získává také samotná škola, protože čtenářství dětí vykazuje rysy kvalitativního indikátoru vzdělanosti a zájmu o vzdělání na straně dětí,*
- *pěstováním čtenářství dětí a práce s četbou se přímo zvyšují standardy výkonnosti školy i dětí, z práce s knihou mohou získávat i další předměty a oblasti výuky, nejen výuka českého jazyka“²³*

2.3 Knihovny

„Výchova uživatele v knihovně je ve své podstatě především výchovou k hodnotám – jednak k materiálním hodnotám informací, ale také k prožitkové hodnotě čtení a bytí čtenářem.“²⁴

Ve spojitosti se čtenářstvím nesmíme zapomínat na knihovny. Knihovna totiž již není samozřejmou součástí života dnešního člověka. V době počítačů a internetu přestává být knihovna nepostradatelnou součástí školního či pracovního života. Informace, které dříve poskytovala pouze knihovna, jsou dnes snadno k sehnání na internetu z pohodlí domova nebo kanceláře.

Své nejmladší čtenáře nejsnadněji osloví s pomocí rodičů, ale čtenářství asi nejvíce pomohou podporou a spoluprací se školou, kde mohou oslovit i ty děti, jejichž rodiče nemají k četbě vřelý vztah a do knihovny nechodí. Spolupráce knihovny a školy je, z hlediska přivedení dítěte ke knize, jednoduchá a velmi efektivní. Děti mají možnost využívat knihovny školní i veřejné, což jim nabízí větší možnosti. Školní knihovny však především poskytují k zapůjčení povinnou četbu a učebnice, zatímco veřejná knihovna nabízí široký okruh oblastí, které probudí zájem dítěte o knihu a vedou ho k další návštěvě.

²³ GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

²⁴ HOMOLOVÁ, K. *Uživatelská propedeutika*, s. 7.

Část dětí (i lidí všeobecně), které do knihovny chodí, nejsou vyslovenými čtenáři, přesto je prostředí knihoven přitahuje a nabízí jim jiné možnosti seberealizace. Tito návštěvníci si v knihovně mohou půjčit časopisy, používat internet a v případě nálady si prohlédnout či půjčit některou z knih, i když čtení není jejich primárním zájmem. Knihovna bývá klidným místem jak dětí, tak i dospělých, místem schůzek, místem, kde mohou zjistit informace o nejnovějším dění ve městě (sportovním, kulturním, apod.), místo odpočinku a relaxace. „*Vnější příčiny nevyužívání knihovny:*

- *rodina dítěte knihovnu nevyužívá, případně neví, že knihovna ve městě je,*
- *rodina nemá čtenářské návyky, nepovažuje chození do knihovny za důležité,*
- *dítě se nepohybuje v prostředí kamarádů či vrstevnických skupin, které by navštěvovaly knihovnu,*
- *učitel českého jazyka a literatury nepřivede školní třídu do knihovny nebo návštěvu knihovny on ani knihovníci nezvládnou v podobě, která by dítě zaujala,*
- *dítě nemá ke knize vztah, a tudíž ani knihovní prostředí pro něj není nijak lákavé.*“²⁵

Knihovny také nabízejí různé akce mimo rámec obvyklé nabídky (autorská čtení, přednášky, školení, akce na podporu čtenářství, atd.). Tyto akce jsou také hojně navštěvovány těmi, kteří do knihovny obvykle nechodí. Přicházejí buď ze zvědavosti, touhy být vidět, seznámit se s novými lidmi, mají rádi otevřené diskuze apod.

Práce knihovníka neznamena pouze půjčovat knihy, dohlížet na pravidla v knihovně a podávat žádané informace, jeho hlavním posláním je přiblížit četbu těm, kteří se k ní sami nedostanou, získávat nové čtenáře a rozšiřovat obzory čtenářům stávajícím. Knihovník sice není učitelem či psychologem, ale přesto má možnosti vychovávat a vzdělávat budoucí generace (o to více, pokud se jedná o knihovníka pracujícím na dětském oddělení).²⁶

²⁵ GABAL, I. – VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ L. *Jak čtou české děti?* [online].

²⁶ Srov. HOMOLOVÁ, K. *Uživatelská propedeutika*, s. 10.

3. KNIHA VERSUS MÉDIA

Média jsou součástí každodenního života většiny lidí. Pojem médium pochází z latiny „(...) znamená prostředek, prostředníka, zprostředkující činitel – tedy to, co něco zprostředkovává, zajišťuje.“²⁷ S tímto pojmem se můžeme setkat v mnoha oborech (fyzika, chemie, biologie, výpočetní technika, sociální komunikace atd.) - nás však bude zajímat pouze jeho význam jako prostředek komunikace. V dějinách lze nalézt mnoho příkladů toho, jak mohou být média zneužita, sloužit k ovládnání lidí. Naopak můžeme uvést také velké množství příkladů, jak mohou „mocní“ (vládnoucí představitelé, církve, politici či vojenští hodnostáři) kontrolovat a omezovat volnost médií – cenzura není pojmem minulosti, ale můžeme se s ní setkat i v dnešní době. „(...) cenzura i propagace – vychází z předpokladu, že média jsou silný společenský faktor, který může významným způsobem ovlivnit postoje a chování celé společnosti, v níž média působí.“²⁸

Život současné generace dětí i většiny dospělých je z velké části spojen s médii, kterými předchozí generace nebyly obklopeny v takovém rozsahu. „Když J. Čapek připomínal, že základní představy o světě jsou z dětství, netušil, že děti jednou budou stále více pod vlivem televize, počítače a mobilu a že se čtenářská mentalita od nejtěplejšího dětství stává v podstatě diváčkou.“²⁹

Knihy se díky tomu nachází v konkurenčním prostředí, v kterém poměruje své síly s moderními způsoby trávení volného času. Současná generace dětí vnímá tyto média (televizi, počítač, internet či mobilní telefon) jako přirozenou a nezbytnou součást svého každodenního života. Děti nemají problém přizpůsobit se rychlosti vývoje moderní techniky. Zvykají si na ni dokonce přirozeněji, než jejich rodiče. Často můžeme vidět, jak dítě na základní škole zvládá pokročilé programy v počítači lépe než jeho učitel. V poslední době se také rozmáhá čtení knih v počítačích či čtečkách knih. Objevují se zde pak názory, jestli má papírová kniha vůbec nějakou budoucnost.

²⁷ JIRÁK, J. – KÖPPOVÁ, B. *Média a společnost*, s. 16.

²⁸ Tamtéž, s. 156.

²⁹ LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 68.

3.1 Televize

Televize je dnes součástí většiny domácností. Téměř každé dítě sleduje televizi alespoň pár minut denně. Ze sledování televizních programů se pomalu stávají rodinné rituály. „*Za sféry evropských televizních pořadů se do českých televizních stanic doslova překutálely celé cykly nových typů pořadů plných soutěživosti, která přitahuje diváky (...). I při vzdělávacích pořadech v TV nejčastěji panuje zábavná podívaná (show), (...).*“³⁰ Je až zarážející, jak často se rodina sejde celá pouze při sledování oblíbeného pořadu či seriálu.

Televize se stává velkým konkurentem čtenářských aktivit. Velmi silně zde působí schopnost a ochota rodičů nabídnout a motivovat dítě i k jiným, aktivnějším variantám trávení jeho volného času, než je posedávání před televizní obrazovkou. Čím dál častěji se stává, že dítě je usazeno před televizní obrazovkou a tak „odklizeno“ a rodiče se mohou zabývat jinými starostmi, které jsou podle nich důležitější. Skutečnost, že tímto nic nevyřeší, je očividná.

3.2 Počítače

Počítače jsou již součástí každodenního života většiny dětí jak v předškolním, tak ve školním věku. Staly se neodlučitelnou součástí života člověka a jsou přítomny (stejně jako televize) téměř v každé domácnosti. Děti mají přístup k počítači i ve škole či v knihovně. Stále častěji se stává počítač součástí vyučovacích hodin. Zvyšuje se i počet rodičů, kteří svým dětem pořízují či jinak zajistí přístup k počítači a s ním spojenému internetu. Tento přístup sice pomáhá k zvyšování počítačové gramotnosti dětí, zjednodušuje jejich začlenění do kolektivu a usnadňuje jejich vzdělání, ale zároveň snižuje jejich zájem o knihy, knihovny a celkově o jiné aktivity.

Počítačový svět je pro knihy velkou výzvou a nutí autory i nakladatele vymýšlet stále nové nápady, jak knihu učinit zajímavější a její propagaci nápaditější.

Počítač poskytuje dítěti zábavu, díky internetu mají možnost snadného získání informací a, dá se říct, může i rozvíjet dětskou fantazii pomocí různých programů a her. Na počítači si sice také mohou přečíst knihu, když budou chtít, ale počítač nabízí

³⁰ LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 69.

mnoho jiných, pro děti, zajímavějších aktivit. Existuje také velké množství webů, kde amatérští autoři zveřejňují své povídky či překlady povídek ze zahraničí. Snaží se tak zlepšit nejen svůj písemný projev a překladatelské znalosti, ale také to pro ně představuje smysluplné využití volného času. Četba se však začíná stávat aktivitou, která je považována za pouhou ztrátu času. Větší zábavu představuje hraní počítačových her, sledování filmů či seriálů a u některých i sporty či jiné fyzické aktivity.

3.3 Počítačové hry

Počítačové hry jsou kapitolou sami o sobě. „*Po filmu, televizi a rozšíření videa se zrodila mánie počítačové hry. Její virtuální (pomyslná) realita svou opakovaností zvyšovala posedlost, závislost dětského očekávání (anticipace) na závěru příběhu.*“³¹ Pro děti je toto zábavné trávení volného času velmi atraktivní. Je to zábava, kterou mohou sdílet s přáteli (stále více her lze hrát ve skupinách), není namáhavá, nevyžaduje pravidelný trénink a samozřejmě je „in“ (současná generace se zaměřuje převážně na věci, které jsou v módě). Kvalita a propracovanost her se neustále zvyšuje a jsou stále více reálné. Je však otázkou, zda děti budou schopni odlišit realitu od fikce poté, co budou v hrách zažívat stále reálnější situace a jestli pro ně návrat zpátky do „obyčejného“ světa nebude příliš velkým šokem.

³¹ LEPILOVÁ, K. *Cesty ke čtenářství*, s. 54.

4. BIBLIOPEDAGOGIKA A BIBLIOPSYCHOLOGIE

4.1 Bibliopedagogika

*„Práce knihovníka má mnoho společného s prací pedagoga. Vychovávat četbou a vychovávat k četbě, umět pochopit čtenářovy potřeby a zájmy a uspokojit je, umět poradit a pomoci při výběru literatury – to je posláním knihovníka. Tak jako učitel musí znát své žáky, aby jim porozuměl, kladl na ně přiměřené nároky, tak také knihovník musí své čtenáře poznat, proniknout k výrazným rysům jejich osobnosti a přiměřenými metodami s nimi pracovat.“³² Toto je první odstavec knihy od Lidmily Vášové *Úvod do bibliopedagogiky* a nelze s ním jinak než souhlasit.*

Práce knihovníka a učitele jsou si velmi blízké. Obě tyto povolání mají za úkol předávat informace a vědomosti dalším generacím. Není důležité, je-li příjemce dítě, dospělý či senior, podstata zůstává stejná.

I v historii byly tyto profese neodmyslitelně propojené, avšak ne vždy v souladu. Pro knihovníka je a vždy byl smysl práce pomoci všem vrstvám obyvatelstva ve zvyšování jejich vzdělanosti, informovanosti, kulturním a společenském vyžití.

Byly doby, kdy bylo vzdělání poskytováno jen určitému druhu lidí, to ovlivňovalo samozřejmě i strukturu návštěvníků knihoven. Důležité také byly časové možnosti či finanční situace. Pokud se lidé nenaučili číst, bylo zbytečné, aby chodili do knihovny. Čím více se však dostávalo vzdělání i mezi nižší vrstvy obyvatel, tím vyšší měly knihovny návštěvnost. Knihy byly najednou velmi žádané a písaři nestačili uspokojovat poptávku. Byl vynalezen knihtisk, který výrazně přispěl k rozvoji knihovnictví. Čím více lidé četli, tím větší chtěli mít rozhled. Škola a knihovna spolu začaly více spolupracovat a propojovaly své aktivity, což jim vydrželo dodnes.

Jelikož nároky na úroveň vzdělání nezadržitelně stoupají, je nutné poznatky získané ve škole (základní škola, střední škola, vysoká škola a jiné) neustále aktualizovat, doplňovat a rozšiřovat o nové vědomosti. Žijeme ve společnosti, která si na vzdělávání zakládá. *„Pedagogika čtenáře je pak speciální pedagogickou disciplínou, která reaguje na potřeby neustále se zrychlujícího vědeckého a technického pokroku, kdy nestačí už jen vybavenost poznatky získanými ve škole (základní, střední, vysoké), ale jedinec se musí ve svém oboru stále vzdělávat, musí získané vědomosti prohlubovat,*

³² VÁŠOVÁ L. *Úvod do bibliopedagogiky*, s. 5.

seznamovat se s novými informacemi. ³³

Pokud člověk nechce zůstat pozadu za ostatními, musí ukázat snahu se učit nejen to, co mu řeknou, ale i to, co s danou věcí vůbec nesouvisí. Ať už se jedná o dítě mezi svými vrstevníky (ve škole, mezi přáteli), nebo o dospělého (v práci, mezi spolupracovníky), znamená informovanost a všeobecný rozhled neocenitelnou výhodu.

V této fázi však lidé často naráží na, pro ně téměř nepřekonatelnou, překážku. Samostatné získávání vědomostí vyžaduje od člověka jisté schopnosti. *„Právě samostatné získávání vědomostí vyžaduje od člověka schopnost zvládnout určité množství informací, utřídit je, orientovat se v nich a vhodným způsobem jich využívat. Významnou roli v tomto procesu hraje dovednost využívat poznatků uložených v knihách, v časopisech a dalších pramenech informací. Tato dovednost musí být přestována a základy k tomuto samostatnému získávání poznatků a informací může pomoci vytvořit bibliopedagogika, ať už v rámci školní, či mimoškolní výchovy čtenářů a uživatelů informací. Málo efektivní využívání knih a dalších pramenů informací ve výchově, vzdělávání i v pracovním procesu naznačuje, že je třeba lidi učit pracovat s literaturou. Relativně málo lidí, a to i z řad odborných a vědeckých pracovníků, si umí samostatně vyhledávat informace. Je patrné, že pedagogiku i knihovnictví čeká řada společných úkolů.* ³⁴ S tímto názorem lze plně souhlasit, nebo ho úplně vyvrátit. Je to vážně jen na tom konkrétním člověku? Nestavíme si tuto „nepřekonatelnou“ překážku do cesty sami? Na rozdíl od minulosti má dnešní „moderní“ člověk nekonečné zdroje možností ale proč by je využíval, když stačí jen napsat heslo do vyhledávače a počítač to za něj všechno udělá. Dítě se v dětství rychleji seznámí s mobilem, počítačem, internet je pro něj známá a běžná věc. Proč by se tedy mělo namáhat s vyhledáváním informací samo v knihovně, hledat je v knihách či jiných zdrojích. Nejdeme s tímto přístupem sami proti sobě? Každý o sobě může říci, že na učení nemá dostatečné schopnosti, že nedokáže shromažďovat informace a pracovat s nimi ale je to skutečně tak? Na tuto otázku může najít odpověď právě bibliopedagogika a bibliopsychologie.

Spolupráce školy a knihovny má budoucnost a neměla by se brát pouze jako rekreace, ale jako odlišný způsob výuky. V současné době se stává čím dál častěji, že knihovny nabízejí školám různé aktivity. Snaží se přivést ke knihám nové čtenáře a poskytnout jim vyžití, které škola není schopna nabídnout. Školy tuto možnost využívají stále častěji a dokonce ji začínají vyžadovat. Nejenom že děti mají různorodý program,

³³ HOMOLOVÁ, K. *Uživatelská propedeutika*, s. 10.

³⁴ VÁŠOVÁ L. *Úvod do bibliopedagogiky*, s. 6.

také je zábavnou formou přivedou ke čtení a jinému způsobu získávání informací, než jen na internetu. Při těchto programech se může školák naučit, jak zacházet s informacemi, jak je v knihovně vyhledávat, co jsou to klíčová slova a jak je používat apod. Ve škole učitelé na tyto základy nehledí, předpokládají, že jim s tímto problémem pomohou doma rodiče. V tomto okamžiku na scénu přichází další problém. Rodiče přijdou z práce a nemají čas ani náladu jít ještě večer do knihovny, a když by šli, je zavřeno. Knihovnička, kterou má každý doma, nenabízí takové možnosti, aby to uspokojilo dětské potřeby (nebo v tomto případě nároky učitele), takže nezbývá nic jiného než jít a zapnout počítač. Na internetu je přece vše. A jsme v začarovaném kruhu.

Když dítě nezíská čtenářské návyky, jako dospělý se to poté již nenaučí. Je sice užitečné dokázat najít informace na internetu, umět je zkopírovat, vytrdit a použít tak, jak potřebujeme. Co tím ale získáme? Není zaručeno, že informace budou pravdivé. Pokud chceme, aby požadovaný výsledek byl hodnotný, stejně musíme hledat několik zdrojů, porovnat je a posoudit, jestli jsou použitelné.

4.2 Bibliopsychologie

„Působení knihy ve výchovném a vzdělávacím procesu i působení knihy a četby na psychiku člověka byly otázky, které zajímaly odborníky různých profesí již v minulosti. Ve starověku byly knihovny označovány za “pokladnice moudrosti“ či “léčebny duší“. Vyplývalo to z empirického pozorování filozofů a lékařů, kteří si všimli vlivu, jež knihy a četba mohou mít na psychiku člověka.“³⁵

Bibliopsychologie je oblast aplikované psychologie, která zkoumá vliv četby na duševní život člověka, rozvoj osobnosti v jednotlivých vývojových obdobích, průběh psychologických procesů během četby a vztah autora, čtenáře a knihy. Má své počátky již ve druhé polovině 19. století. Za zakladatele je všeobecně uznáván Nikolaj Alexandrovič Rubakin (1862-1946), ale již v minulosti se vědci a psychologové zajímali o vliv knih na lidskou mysl.³⁶

„Psychologie čtenáře studuje psychologickou funkci vztahu člověka k literárnímu dílu v jeho komplexní a mnohoznačné podobě. Psychologickou funkci má to, co vyvolává psychologickou reakci. Můžeme říci, že určitý předmět má funkci, pokud

³⁵ VÁŠOVÁ L. Úvod do bibliopedagogiky, s. 15-16.

³⁶ Srov. VÁŠOVÁ L. – ČERNÁ M. Bibliopedagogika, s. 62.

*způsobuje nějaký důsledek, pokud jeho činnost nebo pouhá existence má určitý cíl, určitý smysl. Formulace "psychologická funkce vztahu člověka k literárnímu dílu" vyjadřuje skutečnost, že literární dílo vyvolává psychické účinky a to svou obsahovou i formální stránkou. Psychické účinky literárního díla pak mají určitý smysl v celku dynamiky duševního života člověka. Úkolem psychologie čtenáře je právě zjišťovat tyto souvislosti mezi osobností a její četbou.*³⁷ Psychologie čtenáře často bývá definována jako: „(...) disciplína zabývající se procesem četby, vztahem čtenáře ke knize a dále tím, co s procesem četby souvisí (...).“³⁸

Rozvoj knihovnictví donutil knihovníky zajímat se o to, jaký vliv má četba na duševní život člověka. Začali se zabývat tím, proč si lidé více půjčují tyto knihy než jiné, jaké žánry jsou oblíbenější, proč se čtenáři k některým knihám vrací a k jiným ne. Začali vnímat rozdíly mezi čtenáři.³⁹ Už z prvního pohledu na člověka, který přijde do knihovny, lze usoudit, zda je tam poprvé, jestli je tam dobrovolně nebo z nutnosti, zda doopravdy chce něco najít nebo jen hledá způsob trávení volného času jinak, než procházkami po městě, nákupem či postáváním na zastávce. Dokázali odhadnout, pro jaký typ knihy si dotyčný přišel, což samozřejmě vedlo k lepší obsluze čtenáře a tím i k zlepšení nabídnutých služeb.

Knihovníkem se nemůže stát každý. Musím mít vztah jak ke knihám, tak k lidem. Pokud jedno či druhé postrádá, nikdy do své práce nedá vše.

Nelze zpochybnit skutečnost, že podíl četby na rozvoji dětského intelektuálního růstu je důležitý. Četba vždy ovlivňovala a stále ovlivňuje nemalým dílem rozvoj dětí i dospělých. Z tohoto důvodu se už v minulosti mnozí snažili sledovat účinky četby na lidskou psychiku. Z historie známe nemalé množství knih, které ovlivnily nejen psychiku jednotlivců, ale i celých národů. Knihy mohou významně ovlivňovat nejen duševní život, ale i názory lidí, jejich postoje a přesvědčení (politická, morální). Z tohoto důvodu byla četba některých knih v minulosti buď zakázána, nebo naopak vyžadována. Vlastnictví zakázaných knih mohlo jejich majitele stát veškerý jeho majetek, mohl přijít o rodinu, přátele, ale i o vlastní život. Pomocí jedné knihy mohly být ovládány celé národy. Působení knih na čtenáře (ať už bylo toto působení dobré či špatné) je tak staré, jako jsou staré první písemné texty. „*Snahy po prozkoumání vlivu četby knih na rozvoj duševního života člověka tak sahají až daleko do minulosti a lze*

³⁷ VÁŠOVÁ L. *Úvod do bibliopedagogiky*, s. 32.

³⁸ HOMOLOVÁ, K. *Uživatelská propedeutika*, s. 16.

³⁹ Srov. VÁŠOVÁ L. – ČERNÁ M. *Bibliopedagogika*, s. 62.

řící, že provázely vývoj naší civilizace. Víme z historie, jak určitá literární díla ovlivňovala myšlení lidí, jak ideje literaturou propagované byly v různých sociálních vrstvách přijímány nebo potírány (inkvizice, libri prohibiti), jak literární dílo ovlivňovalo chování lidí, vzbuzovalo tendence napodobování hrdinů, představovalo posilu v těžkých dobách (pobělohorská doba, národní obrození, válečná doba, období tzv. normalizace aj.).“⁴⁰

Vliv knihy na čtenáře je podmíněn jeho psychickou individualitou, kterou může proces četby změnit. Každá přečtená stránka může mít vliv na způsob myšlení čtenáře, na jeho pohled na svět a vnímání lidí kolem něj.⁴¹ „*Účinky četby (její projevy navenek) jsou rozmanité jak podle povahy čtenáře, tak podle povahy literárního či neliterárního textu.*“⁴²

Četba může lidem pomáhat při orientaci v jejich životě, pomáhat najít cestu z nejrůznějších životních situací či najít východisko z některých zdánlivě bezvýchodných situací. Četba vždy vyvolává u čtenáře psychologický účinek, záleží však na konkrétní osobnosti, jaký bude. Psychologie čtenáře by měla přinést odpovědi na otázku, jaké jsou souvislosti mezi osobností určitého jedince a jeho četbou.

⁴⁰ VÁŠOVÁ, L. *Úvod do bibliopedagogiky*, s. 16.

⁴¹ Srov. VÁŠOVÁ, L. – ČERNÁ M. *Bibliopedagogika*, s. 51.

⁴² HOMOLOVÁ, K. *Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství*, s. 9.

5. PODPORA ČTENÁŘSTVÍ

Propagací četby a podpoře čtenářství se věnují různé organizace s vlastními projekty v lokálním i celostátním rozsahu. Není to záležitost pouze jednoho národa. Každá země má své vlastní organizace, které se tímto problémem a jeho řešením zabývají. V České republice to jsou převážně městské a regionální knihovny zaštiťované *Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP)*, Česká sekce IBBY (*International Board on Books for Young People*), společnost *Svět knihy* při *Svazu českých knihkupců a nakladatelů*, *Klub ilustrátorů dětské knihy*, *Obec spisovatelů*, veletrh dětské knihy v Liberci, a také nakladatelé knih pro děti a mládež se svými knižními kluby nebo knihkupci.

V návaznosti na rozšířenost internetu mezi lidi a na stále vyspělejší informační technologie se začalo velmi intenzivně diskutovat o budoucnosti knihoven. Jedná se převážně o tom, zda služby, které jsou v knihovnách uživatelům i návštěvníkům k dispozici, rozšířit či omezit. Existuje však několik funkcí knihovny, které jsou nezastupitelné. Jednou z nich je právě podpora a rozvoj čtenářství.⁴³

5.1 Noc s Andersenem

Noc s Andersenem je jednou z největších akcí SKIP a jeho Klubu dětských knihoven (KDK) a je také největší a nejrozsáhlejší akcí na podporu dětského čtenářství v České republice. Je zaměřena na to, aby dětem přiblížila četbu a ukázala jim, že i četba je zábavná a dobrodružná činnost.

První *Noc s Andersenem* byla uskutečněna v roce 2000 v uherskohradištské knihovně. Datum připadlo na 2. dubna, protože se v tento den narodil dánský pohádkář. Této akce se zúčastnilo dvacet dětí. Akce probíhá tak, že po škole přijdou děti do knihovny a je pro ně připravený program. Ten může mít nějaké konkrétní téma nebo mít připravený jinak nespécifikovaný zábavný program. Ten trvá až do večera. Děti se pohybují po knihovně, pokud je to možné tak i před knihovnou (v přilehlých prostorách či na okolních pozemcích). Hrají hry, dostávají hádanky, hledají poklady a spoustu dalších věcí. „*Hlavní ideou je netradiční, dobrodružné a zároveň zábavné strávení noci*

⁴³ Srov. *Čtenářství, jeho význam a podpora*, s. 3.

v knihovně při společném čtení a stovkách souvisejících aktivit.“⁴⁴ Vše je spojeno s knihou, knihovnou a jejím prostředím. Když nastane večerka, děti se mezi regály uloží do spacáků a pohádkové bytosti nebo knihovnice jim předčítají pohádky. Děti si tak vytvoří příjemný pocit s knihou a do knihovny se rády vracejí. Rok na to se akce rozšířila i do dalších knihoven. V roce 2002 se spalo už v 72 knihovnách v Česku a přidalo se i Slovensko, což se dá považovat za velký úspěch. Týkalo se to 1500 dětí a 300 dospělých, kteří si spolu užili pohádkovou noc. Akce se dostala do médií a má dodnes velký úspěch. Ale již další rok počet dětí stoupl a akce byla provedena v 153 knihovnách, školách, ústavech sociální péče i domech dětí. Dokonce se ke Slovensku přidalo i Polsko.⁴⁵ „Každoročně stoupá počet institucí, dětí a dospělých, kteří se jí účastní. Přes 660 „spacích míst“ v několika zemích Evropy (kromě České republiky také na Slovensku, v Polsku a Slovinsku), na 22 000 dětí a 5000 dospělých je bilance posledního ročníku. K českým knihovnám se přidávají nejen knihovny v dalších evropských zemích, ale také školy, dětské domovy, nemocnice, domy dětí a mládeže a mnohá další zařízení a organizace.“⁴⁶

„Pozdravy dětem zaslalo mnoho známých osobností, těmito slovy je například pozdravil známý herec a moderátor Marek Eben: "Milé holky a kluci, doneslo se mi, že máte dnes večer kouzelnou noc v knihovně. To je dobrá zpráva. Když jsem byl malý kluk já, neměli jsme ještě televizi a tak jsme si místo toho četli. Vzpomínám si, že jsem strávil mnoho kouzelných nocí, když jsem si tajně četl s baterkou pod peřinou, protože jsem se nemohl od knížky odtrhnout a chtěl jsem vědět, jak to dopadne. Chci vám říct, že když si budete číst, všechny ty pohádkové a dobrodružné postavy a země, které si představíte ve vaší fantazii, budou stokrát krásnější než ve filmu, protože budou vaše. Přeji vám, aby tahle pohádková, kouzelná noc byla jen začátkem mnoha dalších kouzelných nocí, strávených s knížkami. Hezky si to užijte! Zdravím vás“.“⁴⁷

5.2 Rosteme s knihou

Tento projekt byl poprvé realizován v roce 2005 ve spolupráci s profesními a mediálními organizacemi a subjekty působícími v oblasti propagace četby. Projekt

⁴⁴ Čtenářství, jeho význam a podpora, s. 3.

⁴⁵ Srov. Noc s Andersenem [online].

⁴⁶ Čtenářství, jeho význam a podpora, s. 3.

⁴⁷ Noc s Andersenem [online].

s názvem *Rosteme s knihou* je zaměřen na zvyšování čtenářské gramotnosti.

Vznik projektu je zaměřen na zvyšování úrovně čtenářské gramotnosti převážně u dětí a mládeže. K vzniku toho projektu vedly alarmující výsledky výzkumů vzdělanosti dětí v České republice, které ukazovaly pokles v úrovni znalostí ve srovnání s jinými zeměmi. Upozorňuje společnost na to, aby se začala více zajímat o podporu a propagaci četby. Projekt je postavený na získání kladného vztahu k literatuře a knihám obecně. Snaží se rozvíjet a prohlubovat vzdělání a čtenářskou vyspělost, zlepšovat komunikační schopnosti a kulturní znalosti.⁴⁸

Důležité jsou také stránky kampaně *Rosteme s knihou*. „(...) jejichž prostřednictvím jsou zveřejňovány informace o pořadech a akcích, jež se konají v České republice a mají význam pro šíření vztahu k četbě knih. Stránky jsou určeny pro rodiče, učitele, knihovníky, nakladatele a knihkupce (část *Rost’a*), ale i pro děti a mládež (část *Rostík*). Na stránkách lze najít také české i zahraniční příklady, metodologické návody, inspirativní nápady pro všechny, kteří mají zájem pečovat a udržovat vztah zejména mladé generace k literární tvorbě a knižní kultuře.“⁴⁹

5.3 Celé Česko čte dětem

Tato akce vznikla díky Američanovi Jimovi Trelease, který napsal knihu *TheRead – Aloud Handbook*. Jeho myšlenky přinesla do Polska manželka velvyslance v USA. Udělala kampaň a je to velice populární. V roce 2006 založila Eva Katrušáková neziskovou organizaci *Celé Česko čte dětem*, která je od té doby velmi úspěšná. Kampaň je zaměřena na to aby dospělým lidem ukázala jak moc je pravidelné čtení důležité pro děti. Dětem pomáhá v emocionálním vývoji a pro návyk číst si v dospělosti. Stačí jim číst 20 minut denně.⁵⁰

5.4 Mezinárodní den dětské knihy

Mezinárodní den dětské knihy se slaví již mnoho let. Již od roku 1967 je tradičně vyhlašován *Mezinárodní den dětské knihy*, který symbolicky připadá na

⁴⁸ Srov. *Rosteme s knihou*. [online].

⁴⁹ *Svět knihy* [online].

⁵⁰ Srov. *Celé Česko čte dětem* [online].

2. duben, neboť právě v tento den se narodil známý dánský spisovatel (pohádkář) H. Ch. Andersen. Tento spisovatel je autorem mnoha děl například *Cínový voják*, *Malá mořská víla*, *O Malence* nebo *Sněhová královna*. Knihovníci v tento den pořádají mnoho akcí, například *Noc s Andersenem*. Společnost pro dětskou knihu byla založena v roce 1953 a mezi její první členy se řadila i velmi známá spisovatelka dětských knih Astrid Lindgrenová. Cílem nejen tohoto dne, ale celého Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu je přinést do dětských rukou četbu, neboť právě knihy podporují dětskou fantazii. Zároveň se snaží upozorňovat na nové dětské knihy.

5.5 Už jsem čtenář - Knížka pro prvňáčka

Cílem projektu je rozvoj četby hned od prvních měsíců školní docházky dětí, vytvoření základů návyku pravidelného čtení a potřeby využívat pro získávání vědomostí veřejné nebo školní knihovny i ostatní kulturní instituce.

Knihovna, přihlašující žáky do projektu, s nimi pracuje nad rámec obvyklých knihovnických činností. V období od prosince do května připraví pro prvňáky nejméně jednu návštěvu knihovny a uspořádá další akce vedoucí k rozvoji zájmu o četbu (společná čtení, besedy s tvůrci knih, výstav apod.).⁵¹

5.6 Týden knihoven

Vyhlašuje ho od roku 1996 sekce veřejných knihoven SKIP a připadá na první týden v říjnu. Týden knihoven zahajuje Velké říjnové společné čtení. Dále je udělována cena Knihovna roku, a to jako ohodnocení dlouhodobých zásluh o rozvoj knihovnictví v obcích nebo za mimořádný přínos k rozvoji veřejných knihovnických a informačních služeb. „(...) představuje každoročně přes 400 knihoven uživatelům a veřejnosti své nové i tradiční služby. Během Týdne knihoven se konají stovky aktivit věnovaných knize a četbě.“⁵²

⁵¹ Srov. *SKIP*. [online].

⁵² *Čtenářství, jeho význam a podpora*, s. 3.

5.7 Kde končí svět

Projekt ve dvouletých intervalech zastřešuje čtenářské, literární, výtvarné a dramatické aktivity veřejných knihoven pro děti. Kde končí svět je název projektu Klubu dětských knihoven SKIP (KDK SKIP). První etapa této akce proběhla již v letech 2000-2001 za účasti Dagmar Havlové. Každý rok se snaží KDK SKIP vymýšlet nové a zajímavé téma projektu.⁵³

„Přibližně 100 knihoven pro děti připravuje dle společného tematického zadání literární, čtenářské, dramatické a výtvarné aktivity na lokální a regionální úrovni. Vyvrcholením těchto aktivit je Pasování rytířů Řádu krásného slova – slavnostní setkání vítězů regionálních přehlídek. Titul „rytíře“ získává vedle vybraných dětí vždy také jeden spisovatel a jeden interpret literární tvorby pro děti.“⁵⁴

⁵³ Srov. Klubko. [online].

⁵⁴ Čtenářství, jeho význam a podpora, s. 3.

6. JAK ČTOU ČESKÉ DĚTI – VÝZKUMY

Dětské čtenářství a čtenářská gramotnost se v posledních letech staly tématy mnoha diskuzí. Čtení u dětí a mládeže je předmětem zájmu nejen rodičů, ale i školy, knihoven, knihkupectví, vydavatelství a nakladatelství. I když se může zdát, že čtenářství u dětí upadá a do popředí se dostávají jiné způsoby trávení volného času, stále zůstávají informace, které můžeme získat pouze četbou knih. „Čtení je faktickým klíčem k mediální kultuře a čtenářská gramotnost podstatně ovlivňuje úspěšnost dítěte v celém vzdělávacím procesu.“⁵⁵ Národní knihovna České republiky ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd České republiky pravidelně organizuje celostátní průzkumy zaměřené na vztah dospělé populace k četbě, ke čtenářství a ke knihám obecně. Česká republika se také zapojila do několika mezinárodních výzkumů zabývajících se mimo jiné právě tématem čtenářské gramotnosti.⁵⁶

Výzkumy zabývající se četbou mohou zkoumat různé oblasti týkající se tohoto tématu. Můžeme zkoumat vliv četby na lidi, způsoby obstarávání knih (nakupování, půjčování, výměna), počet přečtených knih za určitý časový úsek, důvody (motivace) četby atd. Vezměme si například motivaci: „*Velmi lapidárně zformuloval základní dilema čtení německý realista Wilhelm Raabe. Měl za to, že „existují dva druhy knih: jedny čtou lidé, protože chtějí, druhé čtou, protože musí.“ Chtít versus muset, čtení jako akt volby a čtení jako výsledek nátlaku.*“⁵⁷ Chci číst nebo musím číst. Výsledek rozhodnutí mezi těmito dvěma důvody k četbě udává směr našeho dalšího jednání. Samozřejmě se může stát, že někdo „chce“ číst, protože „musí“ něco udělat. Otázkou potom zůstává, jestli se v tomto případě jedná o dobrovolnou četbu, nebo o výsledek nátlaku. „*V České republice proběhly v poslední době dva významné mezinárodní výzkumy, které se zabývaly čtenářskou gramotností žáků: PISA 2000 (Programme for International Student Assessment) a výzkum PIRLS 2001 (Progress in International Reading Literacy Study).*“⁵⁸

6.1 PISA 2015

„*Mezinárodní šetření PISA (Programme for International Student Assessment) je*

⁵⁵ PRÁZOVÁ I. – HOMOLOVÁ K. *České děti jako čtenáři*, s. 9.

⁵⁶ Srov. Tamtéž.

⁵⁷ TRÁVNÍČEK J. *Čtete?*, s. 23.

⁵⁸ *Čtením ke vzdělání*, s. 27.

považováno za největší a nejdůležitější mezinárodní šetření v oblasti měření výsledků vzdělávání, které v současné době probíhá. Je jedním z programů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).⁵⁹

Zjišťuje se v něm úroveň čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti patnáctiletých žáků, kteří se ve většině zúčastněných zemí nacházejí v posledních ročnících povinné školní docházky. V České republice je jeho realizátorem Česká školní inspekce.

„Hlavní šetření PISA 2015 se v České republice uskutečnilo od 23. března do 17. dubna v 345 školách. Bylo do něj zapojeno přes 7000 žáků devátého a desátého ročníku vzdělávání, kteří se narodili v roce 1999. Součástí PISA 2015 bylo zapojení asi 6000 učitelů, kteří vyplňovali učitelský dotazník.“⁶⁰

Výzkum probíhá v rozmezích devíti let a je rozdělen do tří fází. Každá fáze je zaměřena na jednu ze tří zkoumaných oblastí, ale sledovány jsou všechny tři.⁶¹

„Vyhodnocování testů, dotazníků a následné analýzy výsledků se řídí mezinárodním harmonogramem. Zjištění jsou prostřednictvím národní a mezinárodní zprávy s komentovanými výsledky zveřejněna v prosinci 2016. Na zprávy s výsledky pak naváží tematicky zaměřené sekundární analýzy.“⁶²

Podle šetření PISA je Česká republika mírně pod světovým průměrem a dívky dosáhly lepších výsledků než chlapci, to však byl společný rys všech zúčastněných zemí.⁶³

6.2 PIRLS

„Cílem výzkumu PIRLS je opakované zjišťování úrovně čtenářské gramotnosti žáků ve 4. ročnících ZŠ. V tomto období již žáci zvládají techniku čtení a začínají je používat jako prostředek k dalšímu vzdělávání.“⁶⁴

„Pro potřeby výzkumu je čtenářská gramotnost definována jako „schopnost

⁵⁹ BLAŽEK, R. *Mezinárodní šetření PISA 2015 v ČR* [online].

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Srov. *Čtením ke vzdělání*, s. 27.

⁶² BLAŽEK, R. *Mezinárodní šetření PISA 2015 v ČR* [online].

⁶³ Srov. *Výsledky PISA 2015 – úroveň patnáctiletých žáků ve vybraných gramotnostech* [online].

⁶⁴ *Koncepce mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti* [online], s. 9.

*rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v každodenním životě, a také pro zábavu.*⁶⁵ Výzkum je organizován Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků vzdělávání – IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement). V České republice byl výzkum financován z prostředků MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky). Česká republika se do výzkumu PIRLS zapojila v roce 2001 a v roce 2011.

Podle uveřejněných statistik vykazuje Česká republika lehce nadprůměrné výsledky v cyklu vyhrazeném pro čtenářskou gramotnost a od roku 2001 se statisticky ještě významně zlepšily.⁶⁶

⁶⁵ *Koncepce mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti* [online], s. 11.

⁶⁶ Srov. *Výsledky mezinárodních šetření PIRLS a TIMMS 2011* [online].

ZÁVĚR

Při studiu čtenářské problematiky je důležité uvědomit si, že zde nejde pouze o teoretické uvažování, ale o problém, jehož řešení může změnit život mnoha lidem.

V ideálním případě by rodina měla dítěti poskytnout všeobecný přehled, základ, na který později navazuje škola a jiná zařízení. „*Doporučení rodičů při výběru knih má zásadní význam zejména pro mladší děti.*“⁶⁷ Pokud však rodina tento základ neposkytne, nebo ho poskytnout nedokáže, leží veškerá práce a odpovědnost na učitelích. V tomto případě nastává problém. Škola se musí rozhodnout, které věci jsou důležité a které je možné odsunout na později. Čtenářství dětí bývá často právě na této „vedlejší koleji“. Učiteli většinou stačí, když dítě něco přečte. Někteří učitelé sice chtějí po svých žácích čtenářské deníky, aby měli důkaz toho, že opravdu čte, ale už nekontrolují kvalitu vybrané literatury. Ale co je to vlastně ta „kvalitní“ literatura? Kdo rozhoduje o tom, co je kvalitní a co je „brak“? V ideálním případě by to mělo být na individuálním myšlení jedince. Každý by měl poznat, jestli literatura, kterou čte, má pro něj nějakou hodnotu.

Pro každého znamená „kvalitní“ literatura něco jiného a proto je pro učitele tak složité sepsat seznam povinné literatury. Je mnohem lehčí věřit ověřeným dílům než zkusit něco nového. Dítě si z tohoto důvodu pod pojmem „kvalitní“ dokáže představit pouze autory typu Poláček, Erben, Shakespeare, Steinbeck, Němcová a mnoho dalších, které jsou nuceni číst. „*Rozhodující je v tomto případě výběr vhodných titulů. Obecně by měl být sledován trend proměnit u četby povinnost v zábavu. Je chybou nutit děti číst tituly, které byly kdysi vybrány do seznamů povinné četby, nebo prosazovat za každou cenu to, co je označováno za klasiku.*“⁶⁸ Učitel by měl jít s dobou a nabídnou svým žákům také moderní autory, aby si nemysleli, že „kvalitní“ je synonymem pro „staré“. Samozřejmě je důležité, aby žák měl všeobecný přehled, ale není nutné vyhýbat se novým literárním dílům. Kvalitní literatura by nám měla něco poskytnout – informace, poučení, odpočinek, pobavení atd. Povinností rodiče, učitele i knihovníka je pomoci dítěti právě takovou literaturu poznat. „*Velmi důležitým faktorem pro pozitivní vztah k četbě je výběr vhodné knihy, kterou dítě snadno a bez problémů přečte, rozumí jejímu obsahu, a která ho zaujme svým příběhem.*“⁶⁹ Nevylučuji, že se některým dětem bude

⁶⁷ PRÁZOVÁ I. – HOMOLOVÁ K. *České děti jako čtenáři*, s. 104.

⁶⁸ Tamtéž, s. 105.

⁶⁹ Tamtéž.

líbit číst tyto osvědčené autory, ale měli by mít na výběr z více možností. Vždyť čtenářství by mělo být dobrovolnou volno-časovou aktivitou a ne něco, co v dětech vyvolává pocit nechuti a nudy.

Je zajímavé také sledovat rozdílný přístup ke čtenářství u dívek a u chlapců. Zatímco u dívek se počet přečtených knih v průběhu dospívání zvyšuje, chlapci postupně číst přestávají. I když měli v dětství vzor ve svých rodičích, v období puberty považují čtení za nudu a nacházejí vyžití v jiných volno-časových aktivitách. Chlapci spíše než dívky tíhnou k tomu, aby knihu vyměnili za něco jiného. Jejich pozornost je zaměřena převážně mezi počítačem (počítačové hry) a kamarády.

Nelze s určitostí říci, kdo má největší vliv na výběr četby u dětí, protože zde působí mnoho vnějších vlivů. Nejdůležitější je rodina, škola a knihovna, ale rozhodně nesmíme zapomínat na přátele a média.

V dnešní době se děti rozhodují převážně tak, aby mohly být součástí kolektivu a měly si s kamarády o čem promluvit. Nejčastějšími tématy jsou filmy, počítačové hry, zpěváci a v neposlední řadě také knihy. V tomto případě se knihy stávají prostředníkem v komunikaci a navazování nových známostí. Jedná se především o knihy, které se staly módním hitem a jejich znalost nabízí společný předmět hovoru.

Knihy však na děti nemusí působit pouze kladně. Četba má, tak jako všechno ostatní, i svou zápornou stránku. Čtenář, který používá knihu pouze k tomu, aby unikl z reálného světa, může mít problém se začleněním do společnosti. Rozpoznat, co je reálné a co pouhá fikce se pak stává stále těžší. Dítě se může začít stranit ostatních, přestane komunikovat s kamarády, učiteli a nakonec i s rodiči. Vše, co k životu potřebuje, je pouze kniha. Stane se závislým na četbě a skutečný svět pro něj přestane mít význam. V tomto případě je třeba rychle zakročit. Knihy v žádném případě nemohou sloužit jako „náhražka“ skutečného světa.

Ve spojitosti se čtenářstvím a rodinou můžeme nalézt jeden velmi staromódní názor, který také může ovlivnit čtenářství u dětí. Ženy/matky mají za úkol děti vzdělávat a starat se o ně, zatímco muži jsou živitelé. Ve většině rodin, kde se o čtenářství svých dětí rodiče zajímají a vedou je k získávání čtenářských návyků, je tento úkol přidělen ženám. Je to však správné? Nemůžou si poté chlapci myslet, že čtení je pouze ženská záležitost a pro ně zcela nepodstatná a nezáživná? Jelikož děti přebírají své způsoby chování a jednání od rodičů je nasnadě, že dívky budou mít lepší čtenářské zázemí než chlapci. V ideálním případě by úloha „učitele“ v rodině měla být vyrovnaně rozložena mezi matkou a otcem. Výchova dítěte není záležitostí pouze jednoho

z rodičů, ale rodiny jako celku.

Rodina – škola – knihovna. Všechny tyto instituce mají za úkol připravit dítě na jeho vstup do samostatného života. Každá funguje nezávisle na sobě, ale zároveň jsou hluboce propojeny. Otázkou však zůstává, zda jejich spolupráce může dítě lépe připravit na život.

Dnešní společnost si sice uvědomuje závažnost problému, který se pojí s dětským čtenářstvím, a podniká kroky k jeho zlepšení, stále však naráží na stejný problém. Současná společnost je příliš uspěchaná a stále se za něčím honí. Aby mělo čtenářství šanci, muselo by se změnit myšlení více lidem, než jen těm, kteří si tento problém uvědomují. Rodiče by museli dětem věnovat více času, školy věnovat více pozornosti tomu, o co se žáci zajímají a více spolupracovat s knihovnami aj. Vypadá to sice náročně (převážně časově), ale nikdo neříká, že se všechno musí udělat najednou. Rodiče nemusejí s dětmi strávit hodiny v knihovně, stačí, když je o knihovně informují a dají jim možnost do ní chodit. Učitelé nemusejí měnit své učební osnovy, postačí, když dají svým žákům na výběr z většího množství povinné četby, která bude zahrnovat i současné autory a současnou populární literaturu.

Nejedná se tu pouze o lokální, ale spíše o globální problém, který je třeba zavčas řešit a hlavně o něm více informovat veřejnost. Měli bychom se více snažit nenásilně přivádět děti ke čtení, nabídnout jim větší rozhled v literatuře, ukázat jim, že četba patří stále mezi zajímavé způsoby trávení volného času, že to není pouze další nudný způsob výuky. Díky četbě můžeme udělat náš život zajímavějším a smysluplnějším.

SEZNAM LITERATURY

Čtenářství, jeho význam a podpora: Lesen, seine Bedeutung und Förderung : výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo: Forschung, Theorie und Praxis in der Bundesrepublik Deutschland: přednášky z odborného semináře pořádaného Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR a Goethe Institutem Praha dne 19. listopadu 2007 v Goethe Institutu v Praze. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2008. 83 s. ISBN 80-85 851-18-0.

Čtením ke vzdělání: texty z konference Čtením ke vzdělání, pořádané občanským sdružením Centrum Čítárna, Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA), Katedrou primární pedagogiky a Katedrou české literatury UK PedF v Praze dne 28. 11. 2003. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2004. 84 s. ISBN 80-86320-36-7.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Pedagogicko-didaktické a psychosociální aspekty pubescentního čtenářství.* Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-641-3.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Dětský a dospívající čtenář.* Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2013. ISBN 978-80-7248-952-7.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Uživatelská propedeutika.* Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Ústav bohemistiky a knihovnictví, 2010. ISBN 978-80-7248-625-0.

JIRÁK, Jan. *Média a společnost: [stručný úvod do studia médií a mediální komunikace.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 207 s. ISBN 80-7178-697-7.

KOSTEČKA, Jiří. *Do světa literatury jinak: Úvod do čtenářství a studia literatury pro 1.- 4. ročník středních škol.* Praha: Pedag. nakl, 1995. 367 s. ISBN 80-85937-01-8.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství, Vyprávějte si s námi.* 1. vyd. Brno: Edika, 2014. 168 s. ISBN 978-80-266-0112-8.

PRÁZOVÁ, Irena, Kateřina HOMOLOVÁ, Hana LANDOVÁ a Vít RICHTER. *České děti jako čtenáři.* První vydání. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky, 2014. ISBN 978-80-7491-492-8.

Současnost literatury pro děti a mládež: Liberec 25.- 26. března 2009. Vyd. 1. Liberec: Bor, 2009. 221 s. ISBN 978-80-86807-79-9.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007).* Vyd. 1. Brno Praha: Host Národní knihovna ČR, 2008. 207 s. ISBN 978-80-7294-270-1.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1995. 189 s. ISBN 80-85866-07-2.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Bibliopedagogika*. 1. vyd. Praha: Stát. pedagog. nakl, 1986. 132 s.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Celé Česko čte dětem [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://celeceskoctedetem.cz/o-nas/o-kampani>

Česká školní inspekce [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/home>.

GABAL, Ivan a VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ. *Jak čtou české děti?: Analýza výsledků sociologického výzkumu*. [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

Koncepce mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/fac58c45-a51d-4ac7-978f-9c394c17d43c>

Klubko. [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://klubkokv.cz/projekty/kde-konci-svet/>

Noc s Andersenem [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>

Proti šedi [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.protisedi.cz/article/startuje-novy-projekt-tatove-ctou-detem>

Rosteme s knihou. [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.rostemesknihou.cz/cz/o-kampani/aktivity-kampane/>

SKIP. [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka>

Svět knihy. [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.svetknihy.cz/cz/menu/roste-s-knihou/>

Výsledky mezinárodních šetření PIRLS a TIMMS 2011. [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vysledky-mezinarodnich-setreni-pirls-a-timss-2011>

Výsledky PISA 2015 – úroveň patnáctiletých žáků ve vybraných gramotnostech. [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Vysledky-PISA-2015-uroven-patnactiletých-zaku-ve-v>

ABSTRAKT

BROŽOVÁ, K. Výchova dětí ke čtenářství na základní škole. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce – PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Klíčová slova: výchova, čtenářství, dětské čtenářství, četba, volný čas, podpora čtenářství, média.

Bakalářská práce poukazuje na problematiku čtenářství, především pak na čtenářství dětí na základní škole. Hlavním tématem práce jsou vlivy, které ovlivňují čtenářství u dětí a způsoby podpory a rozšíření čtenářských návyků mezi nečtenáře. Práce je rozdělena do tří částí.

První část (kapitoly 1-3) se zabývá dětským čtenářstvím a nejzásadnějšími vlivy, které na něj působí. Dává důraz na důležitost vlivu rodiny na další rozvoj dítěte.

V druhé části (kapitola 4) je popsáno propojení s dalšími vědními obory, v tomto případě s pedagogikou a psychologií.

Třetí část (kapitoly 5-6) se pak zabývá podporou čtenářství a výzkumy, které čtenářství sledují. Jsou zde uvedeny nejznámější projekty na podporu čtenářství u dětí a dva nejrozsáhlejší výzkumy týkající se čtenářství dětí na základní škole.

ABSTRACT

The education of reading for children at elementary schools

Key words: education, children's-reading, free time, support of reading, media

This bachelor thesis is dedicated to the problems of reading, especially the reading of children at elementary school. The crucial questions are what has influence on children's reading in positive as well as in negative way, and what are the ways, how to support it and to improve the current situation. This bachelor thesis is divided into three parts.

First part (chapter 1-3) talks about the children's reading and about the most important influences on it. The family environment and the next development of a child are the most important factors.

Second part (chapter 4) deals with the relations to other sciences, mainly the pedagogy and psychology.

Third part (chapter 5-6) is dedicated to the support of reading and deals with the research of reading. The most known projects of the children's-reading and the most known researches of the reading at elementary schools are mentioned.